

Forskning för ett bättre liv

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet har berett bl.a. bostadsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2004/05:80 Forskning för ett bättre liv jämte motioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Bostadsutskottet avgränsar sitt yttrande till att endast avse förslag som är direkt inriktade på forskning med betydelse för utskottets beredningsområde. Det innebär att utskottet endast behandlar förslagen i motion 2004/05:Ub6 (c). Utskottet tar emellertid dessa förslag till utgångspunkt för att även kommentera vissa synpunkter som framkommit i samband med bostadsutskottets uppföljning av frågor om bygg- och bostadsforskning.

Sammanfattning

Bostadsutskottet redogör i sitt yttrande inledningsvis kortfattat för den uppföljning av frågor om bygg- och bostadsforskning som utskottet nyligen genomfört. De synpunkter som framkommit under utskottets uppföljningsinsats tas som utgångspunkt för att kommentera de förslag som framförs i motion 2004/05:Ub6 (c).

Bostadsutskottet anser inte att förslagen i motionen behöver föranleda något särskilt tillkännagivande till regeringen. Däremot bör riksdagens beredning av bl.a. denna motion ses som en del i den breda diskussion om forskningens inriktning och relevans som bör föras mellan forskarsamhället, politiska beslutsfattare och forskningsresultatens olika avnämare. Det gäller bl.a. vad utskottet anför om behovet av forskningsinsatser med såväl teknisk-naturvetenskaplig som samhällsvetenskaplig inriktning och om ett genusperspektiv i bygg- och bostadsforskningen.

Till yttrandet har fogats två avvikande meningar (m, fp, kd, c) respektive (c) och ett särskilt yttrande (fp, kd).

Utskottets överväganden

Inledning

Utskottet avgränsar detta yttrande till att avse frågor som är direkt inriktade på forskning med betydelse för utskottets beredningsområde. Mer allmänna överväganden och förslag om forskningspolitiska principer i propositionen och motionerna kommenteras således inte närmare. Bostadsutskottet är givetvis medvetet om att även dessa överväganden och förslag har betydelse för forskningens finansiering och genomförande på bygg- och bostadsområdet men anser att de bör bli föremål för en sammanhållen beredning och bedömning inom riksdagen.

När det gäller de förslag som underställs riksdagen för beslut i propositionen och motionerna innebär denna utgångspunkt att bostadsutskottet endast kommenterar förslagen i motion 2004/05:Ub6 (c). Utskottet tar även dessa förslag som utgångspunkt för att kommentera vissa synpunkter som framkommit i samband med utskottets uppföljningsarbete av frågor om bygg- och bostadsforskning. Utskottet inleder med att kortfattat redogöra för detta arbete.

Bostadsutskottets uppföljning av frågor om bygg- och bostadsforskning

Bostadsutskottet beslutade den 1 mars 2005 att inom ramen för utskottets arbete med uppföljning och utvärdering göra en insats avseende forskningsläget inom bygg- och bostadsforskningen. Utskottet önskade framför allt orientera sig om konsekvenserna av den omläggning av den statliga forskningsfinansierande organisationen som beslutades av riksdagen år 2000. För de frågor som är av särskilt intresse för bostadsutskottet innebar detta beslut framför allt att Byggforskningsrådet ersattes av Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) som den huvudsakliga statliga forskningsfinansiären på området.

Utvärderingssektionen vid riksdagens utredningstjänst har på utskottets uppdrag genomfört en uppföljning bl.a. av de ekonomiska resurser som tillförts området under de senaste åren. Denna uppföljning har redovisats i en promemoria. Vidare anordnade bostadsutskottet den 12 april en intern utfrågning av företrädare för finansiärer, utförare och avnämare inom bygg- och bostadsforskningen.

De uppgifter och synpunkter som redovisats under bostadsutskottets hittills relativt begränsade uppföljningsinsats ger inte någon helt entydig bild av hur förutsättningarna för att bedriva en effektiv och relevant forskning inom utskottets ansvarsområde förändrats under de senaste åren. När det gäller den fråga som stått i centrum för utskottets uppföljning, dvs. hur den

totala omfattningen av den statligt finansierade forskningen inom området utvecklats, tycks inte omläggningen i den forskningsfinansierande organisationen ha inneburit att resurserna minskat. Flera intressenter har emellertid framhållit att utvecklingen under de senaste åren samtidigt bör ses mot bakgrund av att resurserna dessförinnan minskade under en följd av år. Såväl avnämare som representanter för forskarsamhället har också framhållit behovet av ökade resurser till delar av byggforskningen. Utskottet återkommer nedan till denna fråga.

Bostadsutskottet har tidigare framhållit vikten av att bygg- och bostadssektorn är beredd att med egna insatser svara för en väsentlig del av kunskapsutvecklingen och forskningen inom sektorn. Utskottets utfrågning visar att sådana satsningar också kommer till stånd och att det finns utvecklade former för ett samarbete med den statligt finansierade forskningen. Samtidigt har synpunkter framförts, både vid utskottets utfrågning och i motioner som utskottet behandlat i annat sammanhang, om att det finns behov att ytterligare utveckla dessa samarbetsformer.

Det är nu snart fem år sedan den nya forskningsfinansierande organisationen bildades. Utskottet har mot denna bakgrund sökt bilda sig en uppfattning i första hand om hur resurstilldelningen till bygg- och bostadsforskningen har förändrats under senare år. Det får förutsättas att bredare uppföljningar av utvecklingen inom bygg- och bostadsforskningen kommer till stånd i andra sammanhang. Det gäller exempelvis frågor om hur den nya organisationen bidragit till utvecklingen av forskningens vetenskapliga kvalitet och nytto kvalitet och om forskningen fått den breda inriktning som varit avsikten. Vidare finns det skäl att följa upp om andra forskningsfinansierare än Formas engagerat sig i frågor som är relevanta för bygg- och bostadssektorn. I det forskningspolitiska beslutet framhölls särskilt vikten av att ett nära samarbete mellan Formas och Vinnova kommer till stånd och att inte vissa forskningsinsatser hamnar i ett vakuum mellan olika finansierare.

Bygg- och bostadsforskningens inriktning

Endast en av de motioner som väckts med anledning av den forskningspolitiska propositionen innehåller förslag som är direkt inriktade på forskningen inom bostadsutskottets ansvarsområde. Motion 2004/05:Ub6 (c) innehåller förslag om att riksdagen i tillkännagivanden till regeringen skall understryka behovet av ökade forskningsinsatser med en beteendevetenskaplig inriktning och ett genusperspektiv. Vidare förordas satsningar på forskning om energiförbrukningen i boendet och om landsbygdsutvecklingen.

Utskottet vill med anledning av motionsförslagen inledningsvis erinra om intentionerna bakom riksdagens tidigare forskningspolitiska beslut. Syftet var bl.a. att förbättra och säkerställa relevansen och kvaliteten i den statligt stödda forskningen genom att forskarsamhället gavs ett större inflytande i frågor om avvägningen mellan olika forskningsinsatser. I detta ställningstagande ligger också att uttalanden som kan uppfattas som försök

till detaljerad politisk styrning i frågor om forskningsinsatser bör undvikas. Det innebär givetvis inte att riksdagens utskott skulle vara förhindrade att peka ut samhällsområden där behovet av kunskapsuppbyggnad är särskilt angeläget eller framföra mer övergripande synpunkter på viktiga forskningsfält. Det är med denna utgångspunkt som utskottet här kommenterar de fyra yrkanden som förs fram i den aktuella motionen.

Enligt motionens yrkande 1 bör riksdagen framhålla behovet av ökad forskning om beteenden i samband med byggande. Motionärerna anser att byggforskningen måste utvecklas för att ge produktionsmetoder som tillgodoser kraven både på längre hållbarhet och lägre kostnader och på att boendemiljön skall ses i ett helhetsperspektiv. För att nå det målet anser motionärerna att det behövs mer beteendevetenskapligt inriktad forskning vid sidan av den traditionella byggforskningen.

Motionärernas påpekanden om avvägningen mellan olika forskningsinriktningar föranleder utskottet att något beröra de benämningar som används för forskningen inom utskottets ansvarsområde. Bostadsutskottet har i samband med sitt uppföljningsarbete använt begreppet bygg- och bostadsforskning för att understryka sitt intresse för både den forskning som är inriktad på innovationer och förbättringar i byggprocessen i vid bemärkelse och hur den byggda miljön används och påverkar samhället i stort. Detta forskningsfält inbegriper givetvis såväl tekniskt-naturvetenskapligt som samhällsvetenskapligt inriktade frågor. Ofta används enbart begreppet byggforskning också i denna vidare betydelse. Utskottet noterar att regeringen i propositionen använder begreppet på detta sätt.

Enligt bostadsutskottets mening får det anses vara självklart att använda det betraktelsesätt som motionärerna tycks ge uttryck för, nämligen att det finns ett klart samband mellan de tekniska och samhällsvetenskapliga frågorna i kunskapsuppbyggnaden på området. Detta gäller också inom olika delområden av det forskningsfält som utskottet ägnar särskilt intresse. Erfarenheter från den praktiska byggprocessen visar exempelvis att den tekniska kunskapen om byggmaterial och deras användning ofta inte får genomslag beroende på brister som snarare är att hänföra till det beteendevetenskapliga fältet. På motsvarande sätt kan frågor om exempelvis ekonomi och trivsel i boendet ges nya förutsättningar av ett tekniskt utvecklingsarbete.

Frågor om den samhällsvetenskapligt inriktade forskningen inom utskottets ansvarsområde får tillräckliga resurser togs också upp vid bostadsutskottets interna utfrågning. Det framfördes dels allmänna synpunkter på att forskningen om olika aspekter på boendet inte har en tillräcklig omfattning, dels kritik mot att endast en begränsad del av anslagstilldelningen från Formas går till den samhällsvetenskapligt inriktade forskningen på området.

Bostadsutskottet anser sig inte ha ett tillräckligt underlag att klart uttrycka en uppfattning i dessa frågor men anser att de bör ägnas fortsatt uppmärksamhet. Behovet av en diskussion om forskningens inriktning i det aktuella avseendet är enligt utskottets mening uppenbart när både representan-

ter för forskarsamhället och för avnämarna i form av stora fastighetsägarorganisationer anser att frågor av stor vikt för bostadssektorn inte blir tillräckligt uppmärksammade i forskningssammanhang. Sett ur bostadsutskottets perspektiv är det givetvis angeläget att en kunskapsutveckling sker inom alla de frågor som står på den bostadspolitiska agendan. Forskningen till stöd för en hållbar samhällsutveckling bör självfallet omfatta frågor om såväl ekologisk och teknisk som ekonomisk och social hållbarhet.

Yrkande 2 i den aktuella motionen handlar om att genusperspektivet måste ges större betydelse i byggforskningen. Motionärerna framhåller bl.a. att 80 % av dem som är inblandade i byggprocessen i dag är män, vilket gör att kvinnors erfarenheter och behov inte tas till vara.

Även behovet av ett genusperspektiv i bygg- och bostadsforskningen har uppmärksamats i bostadsutskottets uppföljning. Det gäller både frågan om att eftersträva en jämnare könsfördelning bland dem som i dag svarar för forskningen och att genom forskningen söka lösningar på olika samhällsproblem som ger båda könen samma förutsättningar och villkor. Enligt de uppgifter som redovisats för utskottet finns det fortfarande påtagliga brister i dessa avseenden inom den forskning som stöds av Formas. Forskningsprojekten leds till helt övervägande del av män, och forskningen inom området med ett klart genusperspektiv har en relativt begränsad omfattning. Samtidigt tycks det, såväl inom Formas som hos övriga forskningsintressenter som deltog i utskottets utfrågning, finnas en betydande medvetenhet om dessa problem. Flera av de inbjudna till utskottets utfrågning rapporterade också om en utveckling i positiv riktning även om förändringarna tar tid.

Enligt bostadsutskottets uppfattning finns det skäl att understryka behovet av åtgärder för att åstadkomma en snabbare förändring i syfte att uppnå jämställdhet både i forskarsamhället självt och i de frågor som uppmärksammas i forskningen. Det är utskottets uppfattning att tydliga politiska signaler om behovet av en sådan utveckling gavs både i det forskningspolitiska beslutet och i de överväganden som presenteras i den nu aktuella propositionen. Formas har redan i dag klart uttryckt i sin instruktion att myndigheten skall verka för att genusperspektiv får genomslag i forskningen. I propositionen anför regeringen att Formas och de övriga forskningsråden aktivt skall arbeta för att integrera genusperspektiv i forskningen och därför bör ha strukturer samt vara organiserade så att resultatet av rådens insatser kan följas och analyseras. Vidare anføres att myndigheterna på området spelar en viktig roll inte bara för genusforskning och genusperspektiv inom forskningen, utan också som kunskapsbas för ett aktivt jämställdhetsarbete. Bostadsutskottet instämmer i denna bedömning och även i att det finns skäl att noggrant följa myndigheternas arbete i dessa frågor.

De frågor som tas upp i c-motionens två återstående yrkanden har inte uppmärksamats särskilt i utskottets uppföljning och kommenteras därför endast helt kortfattat. I motionens yrkande 3 föreslås att riksdagen i ett

tillkännagivande understryker vikten av forskning om energiförbrukningen i boendet. Enligt yrkande 4 bör behovet av forskning som belyser såväl stads- som landsbygdsutvecklingen framhållas. Motionärerna anser att det föreligger en obalans mellan dessa två forskningsområden och att landsbygdsfrågorna blivit eftersatta.

Bostadsutskottet delar givetvis motionärernas uppfattning att energiförbrukningen och energibesparande åtgärder i boendet är frågor av stor vikt. Det har under de senaste åren framkommit uppgifter som tyder på att utvecklingen mot en bättre energieffektivitet avstannat i delar av nyproduktionen av bostäder. Utskottet har i samband med tidigare motionsberedning uppmärksammat denna fråga och då framhållit vikten av åtgärder för en ökad energibesparing i bostadsbeståndet. Det har framför allt gällt myndigheternas och byggsektorns användning av redan tillgänglig kunskap, men utskottet förutsätter självfallet att även fortsatta forskningsinsatser kommer till stånd i tillräcklig omfattning.

Frågor om både stads- och landsbygdsutvecklingen ingår i det forskningsfält som bostadsutskottet finner angeläget sett ur ett bostadspolitiskt perspektiv. Utskottet utgår från att båda områdena uppmärksammas i forskningen med utgångspunkt från de allmänna krav på relevans och kvalitet som bör ställas. Det utesluter inte att tyngdpunkten i forskningsinsatserna från tid till annan kan ligga på det ena eller andra området. Bostadsutskottet förutsätter emellertid att bl.a. Formas i sin verksamhet uppmärksammar om endera forskningsområdet under längre tid skulle bli eftersatt på det sätt som motionärerna befarar.

Sammanfattningsvis anser bostadsutskottet att förslagen i motion 2004/05: Ub6 (c) inte behöver föranleda något särskilt tillkännagivande till regeringen. Däremot bör riksdagens beredning av bl.a. denna motion ses som en del i den breda diskussion om forskningens inriktning och relevans som bör föras mellan forskarsamhället, politiska beslutsfattare och forskningsresultatens olika avnämare. Vad utskottet ovan anfört bör ses som en del i denna dialog.

Stockholm den 28 april 2005

På bostadsutskottets vägnar

Ragnwi Marcelind

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ragnwi Marcelind (kd), Owe Hellberg (v), Anders Ygeman (s), Lilian Virgin (s), Marietta de Pourbaix-Lundin (m), Nina Lundström (fp), Siw Wittgren-Ahl (s), Maria Öberg (s), Mariam Osman Sherifay (s), Carl-Axel Roslund (m), Lars Tysklind (fp), Rigmor Stenmark (c), Leif Jakobsson (s), Ewa Thalén Finné (m), Sten Lundström (v), Helena Hillar Rosenqvist (mp) och Stefan Wikén (s).

Avvikande meningar

1. Bygg- och bostadsforskningens inriktning (c)

Rigmor Stenmark (c) anför:

I motion 2004/05:Ub6 (c) framhålls fyra områden där det föreligger en uppenbar obalans i bygg- och bostadsforskningens inriktning. Jag anser att riksdagen i ett tillkännagivande till regeringen bör ställa sig bakom motionens förslag till åtgärder för att komma till rätta med denna obalans.

Enligt motionens yrkande 1 bör det ske en ökad satsning på den beteen-devetenskapligt inriktade bygg- och bostadsforskningen. Det finns ett behov av att se både byggprocessen och boendet i ett helhetsperspektiv där frågor om bl.a. effektivare resursanvändning, längre hållbarhet, rimliga boendekostnader och en god boendemiljö står i centrum. Ett sådant synsätt förutsätter ett tvärvetenskapligt angreppssätt där även samhällsvetenskaplig forskning ges ett stort utrymme. Bostadsutskottets interna utfrågning bekräftade den bild som ges i c-motionen om att denna forskning är starkt eftersatt i dagsläget. Såväl representanter för forskarsamhället som viktiga avnämare inom bostadssektorn hävdade denna uppfattning.

Även vad som anförs i motionens yrkande 2 om behovet av en ökad satsning på genusperspektivet i bygg- och bostadsforskningen bekräftades av utskottets utfrågning. Det rådde stor enighet om värdet av att öka andelen kvinnliga forskare och att tillämpa ett genusperspektiv på forskningsinsatserna. Trots denna insikt går arbetet med att åtgärda den nuvarande obalansen mycket långsamt. Det finns därför skäl att begära att regeringen vidtar lämpliga åtgärder för att snabba på utvecklingen mot verklig jämställdhet inom forskningen.

Det finns vidare, som framhålls i motionens yrkande 3, ett uppenbart behov av en intensifierad forskning om energibesparande åtgärder inom bostadssektorn. Boendet svarar för 40 % av landets energiförbrukning, och ytterligare kunskap behövs om hur besparingspotentialen inom sektorn bäst skall kunna tas till vara.

Formas skall svara för finansiering av forskning om såväl stads- som landsbygdsutveckling. I dag prioriteras emellertid forskningen om städernas problem och förutsättningar på bekostnad av en nödvändig kunskapsuppbyggnad om landsbygdens utvecklingsmöjligheter. Jag anser därför att riksdagen, i enlighet med c-motionens yrkande 4, bör uttala att de två forskningsfälten bör behandlas på ett mer likställt sätt.

Sammanfattningsvis anser jag att utbildningsutskottet bör föreslå riksdagen att göra ett tillkännagivande till regeringen i enlighet med förslagen i motion 2004/05:Ub6 (c) yrkandena 1–4.

2. Behovet av en ny forskningspolitik (m, fp, kd, c)

Ragnwi Marcelind (kd), Marietta de Pourbaix-Lundin (m), Nina Lundström (fp), Carl-Axel Roslund (m), Lars Tysklind (fp), Rigmor Stenmark (c) och Ewa Thalén Finné (m) anför:

Bostadsutskottets majoritet har valt att avgränsa utskottets yttrande till att endast avse förslagen i en av de motioner som väckts med anledning av propositionen. Övriga motionsförslag och propositionen har inte ansetts behöva kommenteras av bostadsutskottet.

När det gäller själva propositionen har vi förståelse för att utskottsmajoriteten helst förbigår den med tystnad. Propositionen innehåller nämligen inga förslag i mer väsentliga frågor utan endast en beskrivning av hur regeringen avser fördela tillgängliga resurser. Enligt vår mening hade det emellertid varit rimligt att kommentera denna brist på insikt i behovet av åtgärder för att bl.a. stärka forskningens kvalitet och självständighet.

För tydlighetens skull vill vi genom denna avvikande mening klarlägga att vi givetvis står bakom den gemensamma motion 2004/05:Ub11 (fp, m, kd, c) som till skillnad från propositionen redovisar förslag om hur en framtidsinriktad forskningspolitik skall utformas. Huvuddelen av de förslag som läggs fram i denna motion får i olika utsträckning anses omfatta även bygg- och bostadsforskningen. Det gäller exempelvis behovet av åtgärder för att garantera forskningens frihet och skapa starka och självständiga forskningsinstitutioner. Det innebär att bl.a. kravet på att såväl forskningsrådets som forskningsstiftelsernas ledamöter skall utses av vetenskapssamhället och inte av regeringen gäller i lika hög grad på bygg- och bostadsforskningens område.

Vi anser även att vad i motionen anføres om behovet av ett bättre beslutsunderlag för ställningstaganden om hur de statliga resurserna till forskningen skall fördelas i hög grad är relevant för forskningen inom bostadsutskottets ansvarsområde. Det finns skäl att pröva den nuvarande fördelningen mellan fasta och rörliga resurser och därmed också fördelningen mellan de resurser som går direkt till universitet och högskolor och de resurser som fördelas av forskningsråden. Sett mot denna bakgrund måste det ses som en stor brist att regeringen i propositionen inte redovisar någon form av utvärdering av utfallet av den föregående forskningspolitiska propositionen.

Sammanfattningsvis förutsätter vi att beredningen av propositionen och motionerna i utbildningsutskottet sker med en betydligt bredare och djupare inriktning än vad bostadsutskottets majoritet ansett vara motiverad.

Särskilt yttrande

Bygg- och bostadsforskningens inriktning (fp, kd)

Ragnwi Marcelind (kd), Nina Lundström (fp) och Lars Tysklind (fp) anför:

Regeringens proposition innehåller i princip varken förslag eller överväganden om bygg- och bostadsforskningens inriktning. Vi har därför valt att inte i detta sammanhang upprepa de motionsförslag i anknytande frågor som vi tidigare under detta riksmöte lagt fram i samband med höstens allmänna motionstid. Vi vill däremot genom detta särskilda yttrande erinra om dessa förslag och framhålla att vi avser att återkomma i frågan under nästa riksmöte.

Frågor om bygg- och bostadsforskningens inriktning m.m. togs upp i flera fp-motioner från allmänna motionstiden. I dessa motioner framhålls ett antal forskningsområden med inriktning på boende och boendemiljö som är särskilt angelägna för samhället att stödja. Det gäller bl.a. forskning om hälsovärdliga ämnen i byggmaterial, sambandet mellan gröna miljöer och hälsa, trygga stadsmiljöer, buller samt om ventilationssystem och partiklar i luft. Vidare framhålls att en forskarskola bör inrättas inom området god boendemiljö. Motionerna tar också upp behovet av att se över formerna för hur forskningsmedlen inom bostadssektorn fördelas.

Även i en kd-motion från allmänna motionstiden tas ett antal frågor upp om villkoren för bygg- och bostadsforskningen. Motionen tar sin utgångspunkt i samhällsbyggnads- och byggsektorns komplexitet och betydelse för den svenska samhällsekonomin i vid bemärkelse. Det är mot denna bakgrund som behovet av forskning inom området bör ses. Vidare framhålls att forskare i samhällsbyggnadsfrågor i alltför hög grad är hänvisade till forskningsfinansieraren Formas och har svårt att få stöd från Vinnova, även för projekt som borde falla inom Vinnovas ansvarsområden. Ett ytterligare problem som beskrivs i motionen är en otydlighet i finansieringssystemet vad gäller anslag från EU och villkoren för s.k. medfinansiering av EU-projekt. Mot denna bakgrund läggs förslag fram om åtgärder för att stärka forskningen inom bygg- och bostadssektorn.

Bostadsutskottets majoritet (s, v, mp) avstyrkte dessa förslag när de behandlades i betänkande 2004/05:BoU5 med hänvisning till förväntade överväganden från regeringen i den då aviserade forskningspolitiska propositionen. Som framgått av bostadsutskottets yttrande till utbildningsutskottet med bifogade avvikande meningar saknas emellertid en sådan redovisning i de frågor som aktualiserats i fp- och kd-motionerna nästan helt.

Vi vill avslutningsvis understryka det särskilda behov som föreligger inom bygg- och bostadsforskningen att stärka jämställdheten och stimulera forskningsinsatser med ett genusperspektiv. Särskilt inom byggsektorn, som fortfarande är helt dominerad av män, behöver nya lösningar tas fram som även inkluderar det kvinnliga perspektivet. Det förutsätter att verklig jäm-

ställdhet även kan uppnås i forskningssamhället självt. Ett tydligare uppdrag bör därför ges till de forskningsfinansierande organen på området att verka i denna riktning.